

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Владимир Любенов Жобов – професор в СУ „Св. Климент Охридски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки

професионално направление 2.1. Филология

докторска програма Романски езици

Автор: Росина Алексиева Какова

Тема: „Гласните във френския и българския – акустично описание с отчитане на перцептивната интеграция на честотните им компоненти“

Научен ръководител: доцент д-р Руси Николов Николов – ПУ „Паисий Хилендарски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-22-282 от 6.02.2025 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Гласните във френския и българския – акустично описание с отчитане на перцептивната интеграция на честотните им компоненти“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Романски езици. Автор на дисертационния труд е Росина Алексиева Какова – докторантка в редовна форма на обучение към катедра „Романистика и германистика“ – с научен ръководител доц. д-р Руси Николов от ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Росина Алексиева Какова комплект материали е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;

- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за съответствие с минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“;
- становище на научния ръководител.

Докторантката е приложила 3 публикации свързани с темата на дисертацията.

2. Кратки биографични данни за докторанта

В периода 1.03.2020 г. – 1.03.2023 г. Росина Какова е докторант, зачислена в редовна докторантура във Филологически факултет на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Разработеният в дисертационния труд проблем е напълно актуален и в научно, и в научно-приложно отношение. Акустичните данни за френските и българските гласни са обработени чрез приложение на иновативен подход, който отчита нелинейната реакция на човешката аудитивна система на промени в параметрите на звуковата вълна. Предложеният метод за визуализация на резултатите от акустичния анализ може да се прилага ефективно в чуждоезиковото обучение и дори при усъвършенстване на произношението в родния език на лица с увреден слух.

4. Познаване на проблема

Докторантката познава основните публикации в избраната област и оценява адекватно приноса на чуждестранни и български учени, работили в нея.

5. Методика на изследването

Въпросът за методиката е в центъра на дисертационния труд. Една от основните цели на дисертацията е да се докажат предимствата на метод за акустичен анализ, при който се отчита перцептивната интеграция на близки един до друг форманти. Важно е, че за такава близост се съди не по стойността им в херцове, а по мястото им в психоакустичната скала Bark. Много сполучлив с оглед на целите на изследването е изборът на двата езика, които се сравняват. Темата на дисертацията не е цялостна съпоставка на вокалните системи във френски и български. (Това би изисквало особено внимание към редица проблеми, между които тук ще спомена само назализираните гласни във френски). Съпоставката на двата езика показва случаи, в които анализът само на първите два форманта води до резултати, които про-

тиворечат на перцепцията и на фонологичната интуиция: пълно съвпадение на френската гласна /i/ с българската /и/; голяма близост на българската гласна /и/ с френските /e/ (затворената гласна) и /y/. Приложеният в тази работа подход дава решения на тези проблеми.

Сполучлив е и изборът на образци от френска и българска реч от радиостанции, в които се спазва образцовият книжовен изговор.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд (162 компютърни страници) се състои от увод, три глави, заключение, приложения и библиография. Теоретичният преглед в първата глава е съсредоточен върху приноси, които бележат етапи в развитието на акустичната фонетика, с акцент върху фундаменталния труд на Гунар Фант “Acoustic Theory of Speech Production”. За разлика от много подобни прегледи, тук е отбелязан и друг основополагащ труд – “The Vowel: Its Nature and Structure” на Чиба и Каджияма, въпреки че тяхната теория на пертурбацията не се използва по-нататък в изложението.

Представен е и обзор на съпоставителните изследвания върху българския и френския език с особен акцент върху трудовете на Божил Николов.

Основна за дисертацията е втората глава, в която са представени използваните в акустичния анализ програми – фонетичният модул на разработената от доц. Руси Николов програма TREFL и Speech Analyzer. Кратко, с усет към най-важното е изложен теоретичният модел на изследването, както и използваният в анализа емпиричен материал. Третата глава е посветена основно на възможните приложения на резултатите от труда, преди всичко в чуждоезиковото обучение.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Основните постижения в дисертационния труд отговорят напълно на поставените цели. Убедително е доказано значението на третия формант за възприемането на някои гласни и конкретно на перцептивната му интеграция с втория формант. Класическият модел също отчита значението на третия формант, като свързва ниското му положение в спектъра например с ретрофлексни артикулации или с гласни от типа на американската ротическа гласна, но не показва това адекватно в широко използвания триъгълник на гласните. Росица Какова демонстрира няколко възможности на използвания от нея софтуер: на първо място да бъдат обективно категоризирани гласните като изискващи и съответно неизискващи отчитане на перцептивна интеграция. Особено по отношение на първата група гласни тя показва, че използваният от нея метод, първоначално разработен от Чистович и Люблинска, има по-голям

обяснителен потенциал от анализа на първите два форманта, включително при разрешаването на парадоксите, посочени в края на т. 5. Анализът обхваща и гласни без отчитане перцептивна интеграция. Иновацията тук е в обективното разграничаване на двете групи гласни, отбелязано визуално върху спектъра със стойността на разликата между втория и третия формант по скалата Bark (>3.5).

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Росина Какова е публикувала 3 статии по темата на дисертацията. Статиите под номер 2. е 3. в приложения списък в голяма степен са интегрирани в дисертационния труд. Специално трябва да се отбележи статията „Акустично описание на носовите гласни в помощ на студентите, изучаващи френски език като чужд“ 2020, № 1. в списъка). В нея авторката показва, че може да се заеме и с цялостна съпоставка на гласните във френския и българския език. Всички статии са самостоятелно написани.

9. Автореферат

Авторефератът (на български и на френски език) е направен според изискванията на Правилника за развитието на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски“ и представя адекватно съдържанието на дисертацията. Справката за научните приноси е реална оценка за постигнатото в труда.

10. Критични забележки и препоръки

Каквато и цел да си поставя изследването, повече внимание, включително в експерименталната част, заслужават отворените и затворените гласни /ε, ɔ; е, о/ във френски и отношението им към българските гласни / е, о/.

Съпоставителните изследвания предполагат да се използват по възможност едни и същи признаци и съответната терминология, а това не винаги е така. Според издигането на езика френските гласни се определят като затворени, полузатворени и т.н. (стр. 31), а българските като високи, средни и ниски (стр. 39). Само българските гласни са описани и с акустични признаци. Не са обяснени термините „монотемброви“ и „двутемброви“ гласни, употребени на стр. 31.

Някои от терминологичните нововъведения смятам за неоправдани. „Апертура“ (използвано многократно) е поне разбираемо, но „трайна артикулация“ (стр. 23), „гласни гънки“ (стр. 32), „остри гласни“ (стр. 35), „гласен триъгълник“ са по-скоро несполучливи преводи.

Проектът UPSID е свързан не с университета в Станфорд, а със Калифорнийския университет в Лос Анджелис.

Ако трудът ще се публикува (което препоръчвам поради новаторския му характер), бих препоръчал и редакция на пунктуацията и някои незначителни грешки.

Посочените слабости са в голяма степен с технически характер и не засягат приносните моменти в дисертацията.

11. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

В някои от спектрограмите (напр. илюстрациите № 31, 33, 35) са използвани твърде дълги звукови файлове, при което формантите на гласните не се очертават ясно. За гласните, при които не се отчита перцептивна интеграция, не са посочени думите, които са използвани в акустичния анализ. Мисля, че читателят ще бъде улеснен, ако за тези гласни при оптимизирания акустико-фонетичен метод се използва трети цвят, различен от червения и синия. По този начин би станало ясно, че при тях няма перцептивна интеграция, но това е обективно проверено чрез акустичния анализ.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения в избраната от нея научната специалност, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено в рецензирания по-горе дисертационен труд, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Росина Алексиева Какова в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Романски езици.

28.03.2025 г.

Рецензент:

проф. д-р Владимир Жобов